

Dr. Muhammed Afif KAYA
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı

**TÜRK, ALMAN VE İSVİÇRE
BORÇLAR HUKUKUNDA
ÜÇÜNCÜ KİŞİ TARAFINDAN BORCUN İFASI**

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	VII
TAKDİM	IX
ÖNSÖZ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XXV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAM OLARAK ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN İFASI, KANUN SİSTEMATİĞİNDEKİ YERİ, TARİHİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ

I. Nispilek İlkesi İçerisinde Üçüncü Kişinin İfası.....	13
A. Kavram Olarak Üçüncü Kişinin İfası	13
B. Taraf Menfaatleri ve Üçüncü Kişinin İfası.....	18
II. Hukuk Sistemlerindeki Yeri	23
A. Türk, İsviçre ve Alman Kanunları.....	23
B. Diğer Ülke Mevzuatları ve Uluslararası Düzenlemeler	26
III. Tarihçe.....	28
A. Roma ve Ortak Hukuk Dönemi.....	28
B. Kanunlaşma Süreci	32
IV. Üçüncü Kişinin İfasının Yakın Kurumlardan Ayırt Edilmesi	33
A. İfa Yardımcılarının İfası ile Karşılaştırma	34
1. Yardımcı Şahıs.....	35
2. İkame Şahıs.....	40
3. Yapay Zekâ Sistemleri.....	47

B. Alacaklıya Karşı Yalnızca Kendi Borcunu İfa Edenler ile Karşılaştırma	51
C. Üçüncü Kişiye Etkili Eda Halleri ile Karşılaştırma.....	54
D. Borcu İç Üstlenenin İfası ile Karşılaştırma.....	57
V. Üçüncü Kişinin İfasının Hukuki Niteliği.....	64
A. Dogmatik Yaklaşımlar	65
1. İmkânsızlık Teorisi (Amaca Ulaşma Teorisi).....	65
a. Teorinin Sunulması.....	65
b. Değerlendirme	66
2. Borçlunun Temsilcisi Teorisi	69
a. Teorinin Sunulması.....	69
b. Değerlendirme	70
3. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Teorisi	76
a. Teorinin Sunulması.....	76
b. Değerlendirme	76
B. Modern Doktrin	79
1. Teorilerin Sunulması	81
a. Kendi İnisiyatifiyle İfayı Şart Koşan Görüş	81
b. Borçluya İsnat Edilemeyen İfa Eylemini Yeterli Kabul Eden Görüş.....	84
2. Değerlendirme	86

İKİNCİ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN İFASININ UYGULAMA ESASLARI

I. Şahsen İfanın Gerekmemesi	93
A. Genel Olarak	93
1. Mutlak Surette Şahsi Edim ve Şahsi Edim.....	93
2. Tesadüfi-Olgusal Şahsi Edim, Yapay Zekâ Sistemleri ve Şahsi Edim	96

3. Üçüncü Kişilerin İfaya Katılımı ve Şahsi Edim	99
B. Şahsen İfa Yükümlülüğünde Kural-İstisna İlişkisi ve İspat Yüğü	101
C. Şahsen İfa Yükümlülüğünün Kaynakları	107
1. Sözleşme	108
2. Özel Kanun Hükümleri.....	112
a. Hizmet (İş) Sözleşmesi	113
b. Vekalet Sözleşmesi	118
c. Eser Sözleşmesi.....	124
d. Diğer Borç İlişkileri.....	129
3. Borcun Özel Niteliği.....	130
a. Prensipler	132
(1) Edimin Borçlunun Şahsına Bağlı Olması Sebebiyle Alacaklı İçin Özel Değer Taşıdığı Durumlarda Şahsen İfa Gereklidir.	132
i. Edimin Değerinin Borçlunun Şahsına Bağlı Olması.....	133
ii. Alacaklının Borçlunun Şahsına Yönelik Özel Güveni	135
(2) Niteliği Gereği Bazı Edim Yükümlülüklerinin Şahsen İfası Gerekebilir.....	139
(3) Alacaklının Diğer Haklı Menfaatleri Var ise Şahsen İfa Gerekebilir.....	139
i. Şahsi Edimin Belirlenmesinde Menfaati Dikkate Alınacak Taraf	139
ii. Alacaklının Harici Menfaatleri.....	142
b. Edimin Çeşidine Göre Prensiplerin İncelenmesi	144
(1) Verme Edimlerinde	144
i. Genel Olarak	144
ii. Para Cezalarında Şahsen İfa Yükümlülüğü	147
(2) Yapma Edimlerinde.....	148
(3) Kaçınma ve Katlanma Yükümlülükleri	150
i. İrادی Yükümlülükler	150
ii. Aynı Bir Hakka İlişkin Yükümlülükler	150

II. Üçüncü Kişinin İfa Maksudı.....	152
A. Genel Olarak	152
B. İfa Teorisi Bakımından Üçüncü Kişinin İfa Maksudı	154
C. Teoriler	157
1. Teorilerin Sunulması	158
a. Subjektif Teori.....	158
(1) Katı Subjektif Teori.....	159
(2) Ilımlı Subjektif Teori (Modern Teori)	160
b. Objektif Teori.....	162
2. Değerlendirme	162
D. İfa Maksudının Değerlendirilmesinde Bazı Yorum Kaideleri	167
E. Beyanın Hukuki Niteliği	169
F. İfa Maksudının Sonradan Açıklanması	171
G. Birden Fazla Borcu İfa Maksudının Bulunması	172
III. Üçüncü Kişi Tarafından İfanın Gerçekleştirilmesi	174
A. Genel Olarak	174
B. Başkasına Ait Borcun İfası	174
C. İfanın Yapılacağı Kişi Bakımından Gereği Gibi İfa	176
D. Yer, Zaman, Miktar ve Nitelik Bakımından Gereği Gibi İfa.....	178
E. İfa Dışında Borcu Sona Erdiren Haller	179
1. Takas	179
2. Tevdi	182
3. İbra, Alacağı Talep Etmeme Taahhüdü, Sulh Sözleşmesi	185
4. İfa Yerine Eda, Yenileme ve İfa Uğruna Eda.....	188
IV. Üçüncü Kişinin İfası Karşısında Tarafların Tutumu ve Alacaklı Temerrüdü.....	189
A. Genel Olarak	189
B. Tarafların Tutumu.....	193
1. Borçlunun Karşı Çıkması	193
2. Alacaklının İfayı Reddi.....	196
C. Mülkiyeti Saklı Tutma Kaydıyla Satışlarda Durum.....	201

1. Koşula Bağlı Mülkiyet Hakkı Sahibi Olacak Üçüncü Kişinin İfası.....	202
2. Alıcının Alacaklısı Sıfatındaki Üçüncü Kişinin Haczi.....	206
D. Alacaklı Temerrüdü	211
1. Genel Olarak	211
2. Alacaklı Temerrüdünün Hükümleri	213

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN İFASININ HÜKÜM VE SONUÇLARI

I. İfa Etkisi	217
A. Alacağın ve Dar Anlamda Borç İlişkisinin Sona Ermesi.....	217
B. İfanın İyileştirici Etkisi	220
1. Genel Olarak	220
2. Bağışlama Vaadi Sözleşmesi	222
3. Kefalet Sözleşmesi.....	225
4. Taşınmaz Mülkiyeti Devri Borcu Doğuran Sözleşmeler	227
II. Üçüncü Kişinin İfasından Sorumluluk	233
A. Genel Olarak	233
B. Temerrüt ve İmkânsızlık.....	235
C. Gereği Gibi İfa Etmeme.....	236
1. Ayıplı İfa	239
a. Ayıptan Sorumluluğun Doğumu Sorunu ve Taraf Menfaatleri.....	240
(1) İleri Sürülen Görüşler.....	240
(2) Taraf Menfaatleri Açısından İnceleme	244
b. Ayıptan Sorumluluğun Muhatabı ve Sınırlandırılması....	248
(1) Sorumluluğun Muhatabı.....	248
(2) Sorumluluğun Sınırlandırılması	253
c. Seçimlik Haklar Bakımından	258

(1) Değişim Hakkı	258
(2) Onarım Hakkı	260
(3) İndirim Hakkı.....	261
(4) Dönme Hakkı.....	262
d. Üçüncü Kişi ile Borçlu Arasındaki Rücu İlişkisi	263
e. Zararlardan Sorumluluk Bakımından	264
2. Koruma Yükümlülüklerin İhlali	270
D. Aliud (Yanlış) İfa	271
III. Üçüncü Kişi ile Borçlu Arasındaki Alelade Rücu İlişkisi	273
A. Genel Olarak	273
B. Üçüncü Kişi ile Borçlu Arasında Sözleşme İlişkisi Mevcutsa.....	275
1. Borcun İç Üstlenilmesi Sözleşmesi.....	275
2. Bağışlama Sözleşmesi	275
3. Vekalet Sözleşmesi	277
C. Üçüncü Kişi ile Borçlu Arasında Sözleşme İlişkisi Mevcut Değilse.....	278
1. Caiz Vekaletsiz İşgörme	279
a. Üçüncü Kişinin Başkasının Borcunu İfaya Kanunen Yetkili Olması Vekaletiz İşgörmeye Engel midir?	280
b. Başkası İçin İş Görme İradesi.....	282
c. Borçlunun Menfaatinin Belirlenmesinde İlkeler	285
d. İşsahibinin Geçerli Yasaklamasının Olmaması.....	287
e. Zamanaşımı	288
2. Rücu Zenginleşmesi	291
a. Genel Olarak.....	291
b. Edim Zenginleşmesi Yerine Rücu Zenginleşmesi	295
c. Vekaletsiz İşgörme Şartlarının Sağlanmaması ve Rücu Zenginleşmesi	297
(1) Caiz Olmayan Vekaletsiz İşgörme ve Rücu Zenginleşmesi	297

(2) Gerçek Olmayan Vekaletsiz İşgörme ve Rücu Zenginleşmesi	299
d. Zamanaşımı	303
3. Dayatılan Zenginleşme Talebi Karşısında Borçlunun Korunması	305
a. Borçlanılmamış Edimin İfası Engeli Görüşü	306
b. Zenginleşme Araçlarını Dikkate Alarak Çözüm Getiren Görüşler	308
c. Alacağın Devri Hükümlerinin Kıyasen Uygulanmasını Savunan Görüş	310
IV. Üçüncü Kişinin İfası Sonucu Halefiyete Dayalı Rücu İlişkisi	314
A. Genel Olarak	314
B. Kanun Sistematığı	318
1. Türk ve İsviçre Hukukundaki Sistematiği	318
2. Alman Medeni Kanunu'ndaki Sistematiği ve BGB § 268 Hükmünün Genel Özellikleri	319
a. Halefiyete İlişkin Kanun Hükümleri	319
b. BGB § 268 ile BGB § 267 İlişkisi	320
c. BGB § 268'in Genel Özellikleri	321
C. Üçüncü Kişinin İfası Sonucu Halefiyet Meydana Getiren Haller	323
1. Aynı Hak Sahibi Üçüncü Kişinin Rehinden Kurtarması Yoluyla Halefiyet	323
2. Borçlunun Bildirimine Dayalı Halefiyet	326
D. Üçüncü Kişinin İfası Sebebiyle Halefiyetin Diğer Şartları	329
1. Üçüncü Kişi	329
2. Alacağın Mevcut ve Devredilebilir Olması	331
3. Alacaklının Tatmin Edilmesi	332
a. Borçlanılan Edimin Yerine Getirilmesiyle Alacaklının Tatmini	332
b. İfa Dışında Tatmin Yolları	334
4. Üçüncü Kişinin İfa Teklifi Karşısında Tarafların Tutumu	336
E. Hüküm ve Sonuçları	337

1. Bağlı Hakların Geçişi.....	339
a. Alacağa Bağlılık.....	339
b. Alacaklının Şahsına Bağlılık	342
2. Alacağın Devrinden Sonra Borçlunun Durumu	343
a. Defi ve İtirazlar.....	344
b. Takas	345
c. Borçlunun İyiniyetle Eski Alacaklıya İfası	346
d. Borçlunun İyiniyetle Sonraki (Sözde) Alacaklıya İfası	348
3. Kısmen İfa Halinde Halefiyet	351
4. Zamanaşımı	352
F. Alelade Rücu Talebi ile Halefiyet Arasındaki İlişki	353
V. Üçüncü Kişinin İfasında Özellik Taşıyan Zenginleşme Problemleri. 356	
A. Üçüncü Kişi Tarafından (Sözde) Borçlunun Mevcut Olmayan Borcunun İfası.....	362
1. Üçüncü Kişinin Kendi İnisiyatifiyle İfası (Asıl Durum)	363
a. Üçüncü Kişinin Doğrudan Zenginleşme Talebine İzin Veren Görüş.....	364
b. Üçgenin Köşeleri Üzerinden Zenginleşme Talebinin Gerekliliğini Savunan Görüş.....	366
c. Değerlendirme	367
2. Sözde Borçlunun Teşvikiyle Üçüncü Kişi İfası.....	370
a. Havale Olguları.....	370
b. Sözde Borçlunun Teşvikiyle Üçüncü Kişinin İfası.....	373
(1) Üçüncü Kişinin Doğrudan Zenginleşme Talebine İzin Veren Görüş.....	376
(2) Üçgenin Köşeleri Üzerinden Zenginleşme Talebinin Gerekliliğini Savunan Görüş.....	380
c. Değerlendirme	383
B. Üçüncü Kişinin Kendisini Borçlu Sanarak İfası	389
1. Genel Olarak	389
2. Seçme Hakkını Kabul Eden Görüşler	393

a. Hukuki Sonuçta Yanılma Görüşü	393
b. İfa Maksudının Değiştirilmesi Görüşü.....	394
(1) BGB §§ 362/2, 185/2 Hükümünü Kıyasen Uygulayan Görüş.....	394
(2) İptal Hakkından Vazgeçerek Edimi Onama Görüşü .	395
(3) Takas Görüşü	396
(4) Özel Kanun Hükümlerinin Kıyasen Uygulanması Görüşü.....	397
(5) Seçimlik Hakkın Geleceğe Etkili Sonuçlar Doğuracağı Görüşü.....	397
3. Seçme Hakkını Reddeden Görüş	398
4. İçtihatlardaki Yaklaşımlar.....	402
5. Değerlendirme	406
a. İfa Maksudı Beyanının Yorumu Uyarınca Varılan Sonuç	406
b. Menfaat Analizi.....	408
c. Seçme Hakkını Teorik Temellendirmeye Yönelik Görüşlerin Analizi.....	413
SONUÇ	421
KAYNAKÇA.....	441